van verzekerde krachtens de sociale zekerheidswetgeving van één of meer Lid-Staten. Daaruit volgt dat degenen die recht hebben op een pensioen of een rente, verschuldigd krachtens de wettelijke regeling van één of meer Lid-Staten, zelfs indien zij geen beroepswerkzaamheden verrichten, wegens hun aansluiting bij een stelsel van sociale zekerheid vallen onder de bepalingen van de verordening inzake „werknemers", tenzij voor hen bijzondere bepalingen gelden.

2. Als artikel 22, lid 1, sub c, van verordening nr. 1408/71 van „werknemers" spreekt, is dat niet om het toepassingsgebied ervan te beperken tot de actieve werknemers in tegenstelling tot de inactieve werknemers; dezelfde term wordt immers gebezigd in de artikelen 25 en 26 van hetzelfde hoofdstuk, die respectievelijk de „werklozen" en de „aanvragers van een pensioen of rente" betreffen.
3. In het geval van een pensioen- of rentetrekker die recht heeft op verstrekkingen in natura krachtens de wetgeving van een Lid-Staat en geen beroepswerkzaamheden verricht, wordt het recht om van het bevoegde orgaan toestemming te krijgen om zich naar een andere Lid-Staat te begeven ten einde aldaar een voor zijn gezondheidstoestand passende behandeling te ondergaan, beheerst door de bepalingen van artikel 22, lid 1, sub c, en lid 2, van verordening nr. 1408/71.
4. Zodra het bevoegde orgaan erkent dat de voor de gezondheidstoestand van een werknemer passende behandeling een noodzakelijke en doeltreffende therapie vormt voor de ziekte of aandoening waaraan de betrokkene lijdt, is aan de voorwaarden voor toepassing van artikel 22, lid 2, tweede alinea, van verordening nr. 1408/71 voldaan. Het bevoegde orgaan mag dan de in die bepaling bedoelde en ingevolge lid 1, sub c, van hetzelfde artikel vereiste toestemming niet weigeren.
5. De woorden „verstrekkingen welke voor rekening van het bevoegde orgaan door het orgaan van de woon- of verblijfplaats worden verleend" in artikel 22, lid 1, sub c-i, van verordening nr. 1408/71, hebben betrekking op elke verstrekking die het orgaan van de Lid-Staat waarheen betrokkene zich begeeft na de in lid 1, sub c, van dat artikel bedoelde toestemming te hebben verkregen, kan verlenen, ook indien het krachtens de wettelijke regeling die het toepast, daartoe niet verplicht is.

In zaak 182/78,

betreffende een verzoek aan het Hof krachtens artikel 177 EEG-Verdrag, van de Centrale Raad van Beroep in het aldaar aanhangig geding tussen

HET BESTUUR VAN HET ALGEMEEN ZIEKENFONDS DRENTHE-PLATTELAND, te Zwolle,

en

G. PIERIK, te Wapenveld,

om een prejudiciële beslissing inzake de uitlegging van de bepalingen van 's Raads verordening nr. 1408/71 over het recht van de „rechthebbenden op een pensioen of rente" een voor hun gezondheidstoestand passende behandeling te ondergaan op het grondgebied van een andere Lid-Staat dan die waarin zij wonen,

wijst

HET HOF VAN JUSTITIE,

samengesteld als volgt: J. Mertens de Wilmars, president van de Eerste Kamer, waarnemend president, Mackenzie Stuart, president van de Tweede Kamer, P. Pescatore, M. Sørensen, A. O'Keeffe, G. Bosco en A. Touffait, rechters,

advocaat-generaal: H. Mayras
griffier: A. Van Houtte

het navolgende

ARREST

De feiten

I — De feiten en het procesverloop

1. Bij brief van 28 september 1977 had de voorzitter van de Centrale Raad van Beroep te Utrecht het Hof van Justitie bepaalde vragen gesteld over de uitlegging van 's Raads verordening nr. 1408/71 (zaak 117/77, Jurispr. 1978, blz. 825). Deze vragen waren opgeworpen in een geschil tussen het Bestuur van het Algemeen Ziekenfonds en mevrouw Pierik, die in Nederland in het genot was gesteld van een invaliditeitsuitkering en uit dien hoofde terugbetaling eiste van de kosten gemaakt voor een medische behandeling in Duitsland.

De gestelde vragen luidden als volgt:

„a) Behelzen de woorden ‚die aan de door de wettelijke regeling van de bevoegde Staat gestelde voorwaarden voor het recht op prestaties voldoet' in de aanhef van het eerste lid van artikel 22 uitsluitend een beperking tot degenen die in beginsel voor prestaties ingevolge de toepasselijke nationale regeling in aanmer-

king komen of behelzen die woorden een beperking, welke mogelijk ook steun zou vinden in de laatste zinsnede van onderdeel c-i van bedoeld eerste lid, tot die prestaties die in het nationale verstrekkingenpakket vallen?

b) Moet aan de woorden ‚voor rekening van het bevoegde orgaan' in onderdeel c-i van het eerste lid deze betekenis worden toegekend dat, indien het bevoegde orgaan toestemming als bedoeld in de aanhef van onderdeel c heeft verleend, daaruit volgt dat het de door het orgaan van de verblijfplaats verleende verstrekking zonder nader voorbehoud aan laatstbedoeld orgaan heeft te vergoeden?

c) Moet onder ‚het orgaan van de woon- of verblijfplaats' in onderdeel c-i alleen worden verstaan het orgaan dat in de betrokken Lid-Staat een overeenkomstige functie heeft als het bevoegde orgaan of omvatten de aangehaalde woorden mede organen die in bedoelde Lid-Staat een andere functie vervullen?

d) Moet in onderdeel c-i onder ‚verstrekkingen welke voor rekening van het bevoegde orgaan door het orgaan van de woon- of verblijfplaats worden verleend' worden verstaan verstrekkingen waarop in de Lid-Staat van de verblijfplaats aanspraak bestaat of is voldoende dat het bevoegde orgaan de prestatie kan verlenen en van die bevoegdheid ook gebruik wordt gemaakt?

In het laatste geval: is voldoende dat van de bevoegdheid somtijds gebruik wordt gemaakt, of houdt het woord ‚worden' in dat het gebruik maken van die bevoegdheid regel is?

e) Doelen in de tweede zin van het tweede lid de woorden ‚de desbetreffende behandeling' op een specifieke behandeling welke alleen op het grondgebied van de Lid-Staat waarheen de werknemer zich heeft begeven, althans niet op het grondgebied van de Lid-Staat waarop hij woont, gegeven wordt of moet onder ‚de desbetreffende behandeling' worden verstaan: een adequate behandeling van de ziekte of aandoening?

f) Strekt de in de tweede zin van het tweede lid besloten liggende verplichting zich ook uit tot gevallen waarin de bedoelde behandeling niet in het nationale verstrekkingenpakket is opgenomen, zodat voor zodanige gevallen een zelfstandig communautair recht op de behandeling is gecreëerd?"

Het Hof heeft in zijn arrest van 16 maart 1978 deze vragen beantwoord als volgt:

„1) De woorden ‚die aan de door de wettelijke regeling van de bevoegde Staat gestelde voorwaarden voor het recht op prestaties voldoet' in de aanhef van artikel 22, lid 1, doelen op degenen die in beginsel voor prestaties ingevolge de toepasselijke nationale regeling in aanmerking komen.

2) De woorden ‚de desbetreffende behandeling' in artikel 22, lid 2, tweede alinea, hebben betrekking op elke adequate behandeling van de ziekte of aandoening waaraan de betrokkene lijdt.

3) De woorden ‚verstrekkingen, welke voor rekening van het bevoegde orgaan van de woon- of verblijfplaats worden verleend' doelen niet alleen op de door de Lid-Staat van de woonplaats verleende verstrekkingen, maar ook op de verstrekkingen die het bevoegde orgaan kan verlenen.

4) De in artikel 22, lid 2, tweede alinea, bedoelde verplichting om de krachtens lid 1, sub c, vereiste toestemming te verlenen, strekt zich zowel uit tot het geval waarin de in een andere Lid-Staat gegeven behandeling doeltreffender is dan de behandeling waarvoor de betrokkene in aanmerking komt in de Lid-Staat waar hij woont, als tot het geval waarin de betrokken behandeling niet op het grondgebied van deze laatste Staat kan worden gegeven.

5) De kosten verbonden aan de door het orgaan van de woon- of verblijfplaats voor rekening van het bevoegde orgaan verleende verstrekkingen, komen voor volledige vergoeding in aanmerking.

6) De woorden ‚orgaan van de woon- of verblijfplaats' in artikel 22, lid 1, sub c-i, van verordening nr. 1408/71, doelen op het orgaan dat bevoegd is de uitkeringen in de Staat van woon- of verblijfplaats te verlenen, zoals genoemd in bijlage 3 van verordening nr. 574/72 van de Raad, gewijzigd bij 's Raads verordening nr. 878/73".

De Centrale Raad van Beroep heeft het hoofdgeding voortgezet, maar ter terechtzitting van 13 juni 1978 vastgesteld dat hij niet alle rechtsvragen betreffende het hoofdgeding op grond van dit arrest als opgehelderd kon beschouwen.

Hij heeft met name de aandacht erop gevestigd dat de beslechting van dit geschil, wat betreft verordening nr. 1408/71, ook nog afhing van het antwoord op de volgende vragen:

„a) Is het begrip werknemer in artikel 22 van verordening nr. 1408/71 in zoverre enger dan het begrip werknemer in de zin van artikel 1, sub a, van de verordening, dat artikel 22 slechts betrekking heeft op de actieve werknemers, zodat ten aanzien van degenen die, niet of niet meer actief zijnde, recht hebben op een uitkering wegens invaliditeit, verschuldigd krachtens de wettelijke regeling van een Lid-Staat, en die krachtens de wetgeving van die Lid-Staat waarop de verordening van toepassing is ter zake van geneeskundige verzorging en bijzondere ziektekosten recht hebben op verstrekkingen, slechts het bepaalde in artikel 31 van toepassing is?

b) Strekt de in artikel 22, lid 2, tweede alinea, van verordening nr. 1408/71 bedoelde verplichting om de krachtens het eerste lid, sub c, van vermeld artikel 22 vereiste toestemming te verlenen zich zover uit, dat deze toestemming door het bevoegde orgaan niet kan worden geweigerd op grond van de omstandigheid dat de bedoelde behandeling welbewust niet in het verstrekkingenpakket van de wettelijke regeling op het gebied van ziekte en moederschap die door dat orgaan wordt toegepast is opgenomen, bij voorbeeld uit medische, medisch-ethische of financiële overwegingen dan wel omdat de aard van de bedoelde behandeling in de Lid-Staat waar het bevoegde orgaan is gevestigd, in zijn algemeenheid niet positief wordt gewaardeerd of omdat de behandeling niet geacht wordt tot het gebied van de gezondheidszorg te behoren en ook welbewust niet krachtens een andere wettelijke regeling van die Lid-Staat waarop de verordening van toepassing is, wordt gegeven?

c) Hebben de woorden ‚verstrekkingen welke voor rekening van het bevoegde orgaan door het orgaan van de woon- of verblijfplaats worden verleend' in artikel 22, lid 1, sub c-i,

ook reeds zonder meer betrekking op het geval waarin het orgaan van de Lid-Staat waarheen betrokkene zich voor het ondergaan van een behandeling wenst te begeven, wel bevoegd is die behandeling als verstrekking te verlenen, maar normaliter niet verplicht is van deze bevoegdheid gebruik te maken, dan wel moet het bevoegde orgaan in een dergelijke situatie, alvorens de gevraagde toestemming te verlenen, nagaan of het orgaan van de Lid-Staat waarheen betrokkene zich voor het ondergaan van de behandeling wenst te begeven, deze behandeling als verstrekking aan betrokkene zou verlenen indien deze ingevolge de door dit orgaan uitgevoerde wettelijke regeling verzekerd was?"

De Centrale Raad van Beroep heeft derhalve bij bevel van 18 juli 1978 beslist dat deze vragen op grond van artikel 177 van het EEG-Verdrag aan het Hof van Justitie moesten worden voorgelegd.

2. De fungerend voorzitter van de Centrale Raad heeft dat bevel aan het Hof doorgezonden bij brief van 8 september 1978, waarin hij de diepe beweegredenen van de drie vragen toelichtte als volgt:

a) Wat de *eerste vraag* betreft, gaat het erom te weten of de situatie van rechthebbenden op een pensioen of rente zoals in arrest 117/77 moet worden beoordeeld met betrekking tot artikel 22 dan wel met toepassing van artikel 31 van verordening nr. 1408/71. Enerzijds zou men kunnen denken dat artikel 31 voor de rechthebbenden op een pensioen of rente een „aanvulling" op artikel 22 vormt, daar ook deze personen werknemers in de zin van artikel 1, sub a-ii, van verordening nr. 1408/71 zijn. Anderzijds zou men kunnen stellen dat artikel 34, dat evenals artikel 31 voorkomt in titel III, hoofdstuk I, afdeling 5, de pensioengerechtigden, voor de toepassing van dit hoofdstuk, alleen dan als werknemer aanmerkt, wanneer zij wegens het verrichten van beroepswerkzaamheden recht op prestaties hebben: daaruit zou men kunnen afleiden dat het de bedoeling is geweest, in de verordening voor pensioengerechtigden een aparte, minder ver gaande regeling te treffen dan die voor actieve werknemers (en werklozen).

b) De *tweede vraag* strekt er in hoofdzaak toe te vernemen of de verplichting van het bevoegde sociale orgaan om de in artikel 22, lid 1, sub c, bedoelde toestemming te verlenen, zich ook uitstrekt tot de gevallen waarin de gewenste behandeling om medische, medisch-ethische of financiële redenen door de wetgeving van de bevoegde Staat niet in het verstrekkingenpakket is opgenomen.

c) In de *derde vraag* gaat het erom, de situaties te bepalen waarin de toepasselijke regeling geen „aanspraak" geeft op een bepaalde verstrekking maar aan het bevoegde orgaan een discretionaire *bevoegdheid* geeft, deze verstrekking te verlenen.

3. De brief van de fungerend voorzitter van de Centrale Raad van Beroep te Utrecht is op 11 september 1978 ter griffie van het Hof ingekomen.

Krachtens artikel 20 van 's Hofs Statuut-EEG zijn schriftelijke opmerkingen ingediend door de Vereniging van Nederlandse Ziekenfondsen, ten deze vertegenwoordigd door N. de Jong, advocaat; de Nieuwe Algemene Bedrijfsvereniging, ten deze vertegenwoordigd door I. C. van Alderwegen, advocaat; de Belgische regering, ten deze vertegenwoordigd door A. Califice, minister van Sociale Voorzorg; de Nederlandse regering, ten deze vertegenwoordigd door F. Italianer, secretaris-generaal van het ministerie van Buitenlandse Zaken; de regering van het Verenigd Koninkrijk, ten deze vertegenwoordigd door R. D. Munrow, van het Trea-

sury Solicitor's Office, bijgestaan door H. Knorpel, solicitor van het ministerie van Volksgezondheid en Sociale Zekerheid; en de Commissie van de Europese Gemeenschappen, ten deze vertegenwoordigd door H. Bronkhorst, lid van de juridische dienst van de Commissie.

Het Hof heeft, op rapport van de rechter-rapporteur en gehoord de advocaat-generaal, besloten zonder instructie tot de mondelinge behandeling over te gaan.

II — Schriftelijke opmerkingen, ingediend krachtens artikel 20 van 's Hofs Statuut-EEG

A — De *Vereniging van Nederlandse Ziekenfondsen* (VNZ) preciseert dat zij, wat het begrip „werknemer" in de zin van artikel 22 van verordening nr. 1408/71 betreft, niets heeft toe te voegen aan hetgeen zowel voor het Hof van Justitie in zaak 117/77 (Jurispr. 1978, blz. 825) als tijdens de zitting van de Centrale Raad van Beroep op 13 juni 1978 is opgemerkt. Zij volhardt bij de opvatting dat ten deze artikel 22 van de verordening toepassing kan vinden.

Ten aanzien van de draagwijdte van de verplichting tot het geven van de toestemming (artikel 22, lid 2, tweede alinea, van verordening nr. 1408/71), meent de VNZ dat de voorlegging van deze vraag verantwoord is wegens de noodzakelijkheid, iedere twijfel op dit punt te vermijden. Zij herinnert daarom aan de voorbeelden, ter voornoemde zitting gegeven om te schetsen welke consequenties een ruime uitlegging van 's Hofs arrest van 16 maart 1978 in de voornoemde zaak zou kunnen meebrengen. Ter verdere illustratie van dit probleem legt de VNZ een uitspraak over van de Raad van Beroep te Groningen, waartegen de betrokkene overigens hoger beroep heeft aangetekend bij de Centrale Raad van Beroep.

Ten slotte verwijst de VNZ naar de in de brief van de Centrale Raad van Beroep van 28 september 1977, sub d, opgeworpen en met het in casu gestelde probleem samenhangende vraag en onderstreept dat de derde vraag haar geen aanleiding tot commentaar geeft.

B — De *Nieuwe Algemene Bedrijfsvereniging* (NABV) merkt bij het onderzoek van de *eerste vraag* op, dat artikel 1, sub a, van verordening nr. 1408/71 een bepaling van het begrip „werknemer" geeft, waaruit blijkt dat daarvoor beslissend is dat hij is „verzekerd" en dat het van weinig belang is of hij al dan niet daadwerkelijk arbeid verricht.

Uit titel III, hoofdstuk I, afdeling 2, inzake de rechten van de werknemers op prestaties bij ziekte en moederschap, blijkt niet dat hier een ander begrip „werknemer" geldt dan dat omschreven in artikel 1, sub a. Onder deze afdeling valt eenieder die in de zin van dit artikel als „werknemer" moet worden beschouwd, ongeacht of hij een actieve dan wel een passieve werknemer is.

In afdeling 2 komen onder meer soortgelijke bepalingen voor als in de afdelingen

3, 4 en 5 van hetzelfde hoofdstuk; het verschil met laatstgenoemde afdelingen is dat artikel 22 uitzonderlijke rechten creëert voor een aantal specifieke situaties — waaronder de situatie dat de betrokkene zich naar een andere Lid-Staat begeeft om daar een behandeling te ondergaan — die in de overige afdelingen niet worden genoemd. Daaruit vloeit voort dat artikel 22 aanvullende werking heeft ten opzichte van de bepalingen van de afdelingen 3, 4 en 5 en derhalve ook geldt voor werknemers die tevens pensioen- of rentetrekkers zijn.

Artikel 34 van de verordening doet niet af aan deze uitlegging: dit artikel beoogt slechts duidelijk te maken dat ingeval de pensioen- of rentetrekker tevens een beroepswerkzaamheid verricht alleen de bepalingen van afdeling 2 op hem van toepassing zijn.

Wat vervolgens de tweede vraag betreft, is de NABV van mening dat het Hof die in zijn arrest van 16 maart 1978 in zaak 117/77 reeds heeft beantwoord.

Uit dit arrest blijkt immers dat het voor de in artikel 22, lid 1, sub c, en lid 2, bedoelde verplichting niet beslissend is of en waarom de behandeling zich in het verstrekkingenpakket van het bevoegde orgaan bevindt, maar wel of de in een andere Lid-Staat gegeven behandeling doeltreffender is dan de behandeling waarvoor de betrokkene in aanmerking komt in de Lid-Staat waar hij woont, en of zij niet op het grondgebied van deze Staat kan worden gegeven.

Het feit dat volgens het al aangehaalde arrest de woorden „de desbetreffende behandeling" van artikel 22, lid 2, tweede alinea, betrekking hebben op „iedere adequate behandeling van de ziekte of aandoening waaraan de betrokkene lijdt", laat overigens enige beoordelingsruimte aan het bevoegde orgaan, daar juist dit orgaan zal moeten beslissen of de betrokken behandeling al dan niet adequaat is en voor toestemming in aanmerking komt. Bij deze beoordeling zullen eventuele medische bezwaren tegen de gevraagde behandeling een rol kunnen spelen.

Wat ten slotte de *derde vraag* betreft, is de NABV van mening dat de bepalingen van artikel 22, lid 1, sub c-i, aldus moeten worden uitgelegd, dat dit recht op verstrekkingen in natura bestaat indien en voor zover de aangeslotenen bij het orgaan dat de verstrekkingen moet verlenen, recht op deze verstrekkingen hebben. De betrokkene kan dus enkel aanspraak maken op de verstrekkingen die het orgaan van de verblijfplaats aan zijn eigen aangeslotenen verleent in de vorm en op de voorwaarden overeenkomstig de door dit orgaan toegepaste wetgeving. Aangezien de in artikel 22, lid 1, sub c, bedoelde toestemming dergelijke prestaties tot voorwerp heeft, zal zij pas kunnen worden gegeven wanneer vaststaat dat een persoon die in de situatie van betrokkene verkeert en bij dat orgaan is aangesloten, recht op deze verstrekkingen heeft. De NABV concludeert dan ook dat niet het eerste, maar het laatste deel van de derde vraag bevestigend moet worden beantwoord.

C — De *Belgische regering* schenkt aandacht aan de tweede en derde vraag.

Wat de *tweede vraag* betreft merkt zij eerst op, dat bij de toepassing van artikel 22, lid 1, sub c, van verordening nr. 1408/71 de criteria voor het verlenen van de vereiste toestemming zowel een medisch als een bestuursrechtelijk en normatief aspect vertonen.

Eerst moet de arts zich uitspreken over het verlenen van de vereiste toestem-

ming. Wanneer hij daartoe de „geschiktheid" van de behandeling onderzoekt, verricht hij een medische handeling en is hij uit dien hoofde gehouden de nationale wetten op het gebied van de geneeskunde te eerbiedigen. Verordening nr. 1408/71 heeft nimmer ten doel gehad deze sector te reglementeren of de arts van een Lid-Staat aan de voorschriften en de medische beroepsethiek van een andere Lid-Staat te onderwerpen.

Nadat de arts heeft vastgesteld dat de medische behandeling in een andere Lid-Staat passend is voor de gezondheidstoestand van de betrokkene, moet het bevoegde orgaan zich uitspreken over het verlenen van de toestemming en in het bestuursrechtelijke en normatieve vlak onderzoeken of aan de werknemer het recht kan worden gegarandeerd op vergoeding van prestaties door hem genoten in de Lid-Staat waarheen hij zich wenst te begeven ten einde aldaar een behandeling te ondergaan. Hiertoe zal het bevoegde orgaan onder meer moeten nagaan of de behandeling in die Staat niet „kennelijk" is gekozen met het oogmerk zich te onttrekken aan de wettelijke bepalingen van de bevoegde Lid-Staat. Het zou inderdaad onjuist zijn een werknemer toestemming te verlenen in een andere Lid-Staat een behandeling te ondergaan die, om redenen van verzekeringstechnische aard of van politieke opportuniteit, in het bevoegde land niet in aanmerking komt voor vergoeding in het kader van de ziektekostenverzekering.

Evenzeer lijkt het vanzelfsprekend dat het bevoegde orgaan, onafhankelijk van de toestemming van de arts, kan weigeren de kosten voor zijn rekening te nemen van een behandeling die in de bevoegde Lid-Staat in strijd is met de openbare orde en waarop een strafrechtelijke sanctie is gesteld.

Daarom bestaat de enige regel die het bevoegde orgaan in artikel 22, lid 1, sub c, van verordening nr. 1408/71 dwingend is voorgeschreven, in het verbod de vereiste toestemming te weigeren wanneer de desbetreffende behandeling niet op het grondgebied van de Staat waarop hij woont, aan de betrokkene kan worden gegeven, voor zover deze onmogelijkheid niet het rechtstreekse gevolg is van de medische ethiek en de strafwetgeving in de bevoegde Staat.

Wat de *derde vraag* betreft, is de Belgische regering van mening dat verordening nr. 1408/71 het bevoegde orgaan geenszins verplicht te onderzoeken of de in de Lid-Staat van verblijf ondergane behandeling in die Staat al dan niet wordt vergoed. Het staat het bevoegde orgaan echter steeds vrij zich tot het orgaan van de verblijfplaats te wenden om zich op de hoogte te stellen van de voorwaarden waaronder de in het land van verblijf ondergane behandeling door dit orgaan wordt vergoed.

Wanneer echter een formulier E 112 wordt afgegeven en de werknemer aan alle wettelijke bepalingen van het land van verblijf voldoet, is het bevoegde orgaan van dit land gehouden de behandeling als prestatie toe te staan en kan het de vergoeding hiervan niet weigeren.

D — De *Nederlandse regering* herinnert er naar aanleiding van de *eerste vraag* aan, dat één van de primaire doelstellingen van het EEG-Verdrag de bevordering is van het vrije verkeer van met name „actieve" werknemers. Artikel 22, lid 1, sub c, van verordening nr. 1408/71 heeft juist ten doel de actieve werknemer te verzekeren dat zijn migratie voor hem en zijn gezinsleden een zo gering moge-

lijke weerslag heeft op zijn recht op geneeskundige verzorging. Een zodanige, de migratie bevorderende bepaling is in het kader van de doelstellingen van het EEG-Verdrag, gelet ook op de inhoud van artikel 31 van de verordening, voor „pensioen- en rentetrekkers" kennelijk niet noodzakelijk geacht.

De Nederlandse regering is dan ook van mening dat verordening nr. 1408/71 voor die pensioen- en rentetrekkers geen regeling bevat die overeenkomt met hetgeen in artikel 22, lid 1, sub c, ten behoeve van actieve werknemers is bepaald.

Bij de beantwoording van de *tweede vraag* moet er eveneens van worden uitgegaan dat het vrije verkeer van werknemers een primaire doelstelling van het EEG-Verdrag is. Hiertoe verbiedt verordening nr. 1408/71 onder meer elke op de nationaliteit van de werknemer gebaseerde discriminatie.

Krachtens dit beginsel dient een Nederlandse werknemer die woont of verblijft in Duitsland, aldaar dezelfde rechten op medische voorzieningen te hebben als de daar wonende of verblijvende Duitse werknemers. Tot deze voorzieningen kunnen evenwel slechts behoren de voorzieningen die zijn opgenomen in het Duitse verstrekkingenpakket.

Gelet op het voorgaande moet 's Hofs arrest van 16 maart 1978 in zaak 117/77 (Jurispr. 1978, blz. 836, r.o. 14), dat zegt dat de werknemer, ongeacht het orgaan waarbij hij is aangesloten of de woonplaats, in aanmerking komt voor de in elke andere Lid-Staat verleende verstrekkingen, zo worden begrepen, dat het impliciet verwijst naar het geval van de werknemers die „in die andere Lid-Staat wonen of verblijven".

Zonder deze precisering komt men tot de situtatie dat de werknemer die onderdaan is van een Lid-Staat, niet alleen recht zou hebben op de voorzieningen in natura, opgenomen in het verstrekkingenpakket van de Lid-Staat waar hij woont of verblijft, maar ook op de voorzieningen in de verstrekkingenpakketten van alle andere Lid-Staten op het grondgebied waarvan hij niet woont of verblijft. Dit zou zeker leiden tot een geenszins door verordening nr. 1408/71 beoogde unificatie van de verstrekkingenpakketten van de verschillende Lid-Staten.

In het licht van deze opmerkingen moet artikel 22, lid 2, juncto lid 1, sub c, worden uitgelegd als volgt:

— actieve werknemers en hun gezinsleden „moeten" toestemming krijgen om zich voor een medische behandeling te wenden tot een andere Lid-Staat, wanneer het voorzieningen betreft die wel zijn opgenomen in het verstrekkingenpakket van de Staat op het grondgebied waarvan zij wonen of verblijven, doch die hun om een of andere reden in die Staat niet kunnen worden verleend (bij voorbeeld wegens het ontbreken van uitrusting);

— actieve werknemers en hun gezinsleden „kunnen" van het bevoegde orgaan toestemming krijgen om zich voor een bepaalde geneeskundige behandeling te wenden tot een andere Lid-Staat indien de behandeling niet

is opgenomen in het verstrekkingenpakket van de bevoegde Staat. Vanwege het ruime karakter van zulk een voorwaarde zal hierbij de discretionaire bevoegdheid van het bevoegde orgaan niet aangetast mogen worden. Het bevoegde orgaan kan de toestemming weigeren wanneer in het woon- of verblijfland een gelijkwaardige geneeskundige behandeling kan worden verleend of indien het een behandeling betreft die niet in het verstrekkingenpakket van dat land is opgenomen, bij voorbeeld omdat bij de medische beroepsbeoefenaren de verantwoorde toepassing daarvan nog ter discussie staat ofwel omdat de positieve rechtsregelen aan een opneming in dat verstrekkingenpakket in de weg staan.

Wat ten slotte de *derde vraag* betreft, is de Nederlandse regering van mening dat wanneer door het bevoegde orgaan aan de werknemer toestemming is verleend om zich te wenden tot een andere Lid-Staat voor het ondergaan van een geneeskundige behandeling, en het verlenen van de daarbij passende verstrekking in deze Staat is onderworpen aan een discretionaire beoordelingsbevoegdheid van de bevoegde overheid, voor de betrokkene ten gevolge van de verkregen toestemming een „potentieel" recht ontstaat, om die verstrekking in de bewuste Lid-Staat te ontvangen.

De omzetting van dit recht in een concrete aanspraak is natuurlijk afhankelijk van de beslissing van het verstrekkende orgaan. De toestemming van het bevoegde orgaan geeft dus aan de betrokkene het recht om zijn verzoek ter beoordeling voor te leggen aan het verstrekkende orgaan.

Ware het inderdaad zo, dat de toestemming van het bevoegde orgaan het verstrekkende orgaan reeds zou verplichten tot het verlenen van de verstrekking over te gaan, dan zou hierdoor de juridisch onaanvaardbare situatie ontstaan dat een orgaan van een Lid-Staat (in casu het bevoegde orgaan) zou treden in de beoordelingsbevoegdheid van een orgaan van een andere Lid-Staat (in casu het verstrekkende orgaan) inzake het verlenen van de bewuste verstrekking.

E — De *regering van het Verenigd Koninkrijk* maakt bij de *eerste vraag* de opmerking dat de gehele structuur van hoofdstuk I van titel III van de verordening gebaseerd is op de veronderstelling dat „werknemers" en „pensioen- en rentetrekkers" afzonderlijke categorieën van personen vormen, ook al zijn bepaalde pensioen- of rentetrekkers vroeger werknemers in enge zin geweest en al kunnen zij dit in bepaalde gevallen opnieuw worden. Dit volgt uit de tekst zelf van artikel 34, met name gelezen in samenhang met artikel 2, lid 1, van de verordening, waarin staat dat „deze verordening van toepassing is op werknemers ... alsmede op hun gezinsleden en op hun nagelaten betrekkingen".

Daarom moet worden geconcludeerd dat „pensioen- of rentetrekkers", die vallen onder de artikelen 27 tot 33, voor de toepassing van hoofdstuk I moeten worden beschouwd als pensioen- of rentetrekkers en niet als werknemers.

Voorts merkt de regering van het Verenigd Koninkrijk op dat in een periode van tijdelijk verblijf in een Lid-Staat het recht van een pensioentrekker op verstrekkingen uitsluitend kan voortvloeien uit artikel 31 en niet uit artikel 22. Deze artikelen bevatten verschillende bepalingen voor in wezen verschillende omstandigheden, zodat hun gelijktijdige toepassing in een zelfde geval tot grote verwarring zou leiden. Artikel 22 handelt over

een verblijf buiten het grondgebied van de bevoegde Staat, die voor een actieve werknemer niet de Staat van zijn woonplaats behoeft te zijn, terwijl artikel 31 het geval betreft dat de pensioen- of rentetrekker verblijft buiten het grondgebied van de Staat van zijn woonplaats. Het in artikel 22 voorziene recht op verstrekkingen tijdens een verblijf in een andere dan de bevoegde Lid-Staat is beperkt tot verstrekkingen in natura die onmiddellijk moeten worden verleend, terwijl het in artikel 31 voorziene recht niet zo beperkt is. Ten slotte worden de verstrekkingen krachtens artikel 22 toegekend namens (en voor rekening van) het bevoegde orgaan; die op grond van artikel 31 komen (althans aanvankelijk) voor rekening van het orgaan van de woonplaats.

In verband met de *tweede vraag* meent de regering van het Verenigd Koninkrijk vervolgens dat de verplichting om toestemming te verlenen, niet kan gelden wanneer een behandeling niet is opgenomen in het verstrekkingenpakket van de wettelijke regeling die door het bevoegde orgaan wordt toegepast, zodat dit niet bevoegd is die behandeling toe te staan. Zij behoort niet tot de „verstrekkingen" die het bevoegde orgaan kan verlenen, bedoeld in 's Hofs arrest van 16 maart 1978 (zaak 117/77, Jurispr. 1977, blz. 837, r.o. 21). De verordening heeft geen harmonisatie, doch coördinatie van de verschillende nationale wettelijke regelingen ten doel.

Indien de wetgeving het bevoegde orgaan echter machtigt bedoelde behandeling toe te staan, doch het dit niet voorschrijft, geldt in beginsel de verplichting om toestemming te verlenen. In dat geval moet worden vastgesteld of die behandeling nodig is in verband met de gezondheidstoestand van de betrokkene en, zo ja, of een niet minder passende en gelijkwaardige of betere behandeling kan worden gegeven op het grondgebied van de Lid-Staat waar hij zijn woonplaats heeft. Zo kan bij voorbeeld in het geval waarin de behandeling door het bevoegde orgaan feitelijk niet meer wordt toegestaan, omdat zij uit medisch oogpunt verouderd is, de toestemming alleen worden geweigerd omdat die behandeling niet gewenst is in verband met de gezondheidstoestand van de betrokkene of omdat een alternatieve en gelijkwaardige of betere behandeling in de Lid-Staat waar hij zijn woonplaats heeft, kan worden gegeven.

Ten slotte is de regering van het Verenigd Koninkrijk inzake de *derde vraag* van mening dat het eerste deel hiervan bevestigd moet worden beantwoord. Zij merkt echter op dat het betrokken orgaan de vrijheid moet hebben de bewuste behandeling toe te staan of te weigeren, mits het daarbij dezelfde criteria hanteert als ten aanzien van bij dat orgaan verzekerde onderdanen van zijn eigen Lid-Staat.

Wat het tweede deel van de vraag betreft, stelt de regering van het Verenigd Koninkrijk vast dat nergens in verordening nr. 1408/71 of in toepassingsverordening nr. 574/72 wordt voorgeschreven dat het bevoegde orgaan, alvorens de gevraagde toestemming te verlenen, het door de nationale rechterlijke instantie vermelde onderzoek moet instellen. Een dergelijke handelwijze is echter juist en gewenst. Alleen het bevoegde orgaan heeft toegang tot het volledig medisch dossier van de betrokkene, hetgeen normaliter noodzakelijk is om te beslissen of

een behandeling, waarover het vrij kan oordelen, moet worden toegestaan of niet. Het is dus wenselijk dat het orgaan dat het besluit moet nemen, over de nodige gegevens beschikt. Bovendien kan aldus worden gewaakt voor de mogelijkheid dat de betrokkene toestemming kan krijgen in een andere Lid-Staat te worden behandeld en dit ook doet, om daar vast te stellen dat het betrokken orgaan niet verplicht is de behandeling als verstrekking te verlenen en weigert dit te doen.

F — Ten aanzien van de *eerste vraag* merkt de Commissie op dat de systematiek van verordening nr. 1408/71 en met name de verschillende afdelingen van titel III, hoofdstuk I, getiteld „Ziekte en moederschap", in het bijzonder de afdelingen 2 tot 5, duidelijk aantoont dat de artikelen 22 (afdeling 2) en 31 (afdeling 5) van de verordening, met name wat betreft de personen die daaraan rechten kunnen ontlenen, elk een specifiek toepassingsgebied hebben.

De afdelingen 3, 4 en 5 van dit hoofdstuk hebben betrekking op personen die niet meer aan het arbeidsproces deelnemen (of zullen deelnemen), en hun gezinsleden; afdeling 2 heeft betrekking op werknemers die nog wel actief deelnemen aan het arbeidsproces, en hun gezinsleden.

Verordening nr. 1408/71 hanteert dus twee definities van „werknemer":

— een ruime definitie, die men vindt in artikel 1, sub a-i, van de verordening, en

— een enger begrip, dat volgt uit hoofdstuk I van titel III en beperkt is tot personen die „actief aan het arbeidsproces deelnemen".

Een ander probleem betreft het verschil in rechten voortvloeiende uit de bepalingen van de artikelen 22 en 31. Op het eerste gezicht legt artikel 22 de werknemer en zijn gezinsleden meer beperkingen op dan artikel 31 doet voor pensioen- en rentetrekkers. Daar de nationale rechterlijke instantie geen dergelijke vraag heeft opgeworpen, is het echter niet nodig zich daarover uit te spreken.

Verder is de Commissie met betrekking tot de *tweede vraag* van mening dat in de gevallen waarin een bepaalde verstrekking niet in het verstrekkingenpakket wordt opgenomen, een onderscheid moet worden gemaakt tussen

— medische overwegingen

— financiële overwegingen, of

— medisch-ethische overwegingen.

Dit betekend voor behandelingen die welbewust wegens door de nationale rechter naar voren gebrachte redenen niet in dit pakket zijn opgenomen, het volgende: indien zulks is geschied uit medische overwegingen en het bevoegde orgaan het bij het rechte eind' heeft, kan de toestemming worden geweigerd aangezien men mag aannemen dat niet is voldaan aan het criterium van artikel 22, lid 1, sub c, dat zegt dat de behandeling passend moet zijn voor de gezondheidstoestand van de betrokken persoon. In het tweede geval kan de toestemming eventueel worden geweigerd op grond van het feit dat niet is voldaan aan het criterium van artikel 22, lid 2, tweede alinea, omdat de desbetreffende behandeling op het grondgebied van de Lid-Staat waar hij woont, aan de betrokkene kan worden gegeven.

Rest nog het derde geval waarin de Lid-Staten op grond van de algemene begin-

selen van het Verdrag een zekere eigen bevoegdheid behouden waar het gaat om onderwerpen die de moraliteit betreffen. Deze bevoegdheid zou eventueel kunnen berusten op het souvereiniteitsvoorbehoud dat in het Verdrag wordt gemaakt voor onderwerpen die de openbare orde betreffen (artikelen 36, 48, lid 3, 56 en 155). Op grond van dit beginsel mag men aannemen dat een bevoegd orgaan toestemming mag weigeren, indien het gaat om een behandeling die ernstig indruist tegen de ethische normen die in de betrokken Lid-Staat heersen. Daar het echter een uitzondering op het Verdrag vormt, moet dit beginsel zeer strikt worden uitgelegd, zodat de bewuste behandeling dan ook in de betrokken Lid-Staat moet zijn verboden. Zo zou een bevoegd orgaan slechts de toestemming van het ondergaan van een abortus in een andere Lid-Staat mogen weigeren, indien het plegen van abortus in het land van het bevoegde orgaan verboden is.

Inzake de *derde vraag* is de Commissie van mening dat ook in het geval van „facultatieve" verstrekkingen in natura, de toestemming door het bevoegde orgaan moet worden gegeven. Weliswaar moeten krachtens artikel 22, lid 2, sub c-i, verkregen verstrekkingen in natura worden verleend door het orgaan van de woon- of verblijfplaats volgens de door dit orgaan toegepaste wettelijke regeling alsof de werknemer bij dit orgaan was aangesloten, maar men kan toch van mening zijn dat, waar het gaat om „facultatieve" verstrekkingen in natura, in goedkeuring, eventueel in afwijking van de bovengemelde regel, reeds is geregeld door artikel 22, lid 1, sub c, eerste alinea, dat zegt dat de toestemming door het bevoegde orgaan moet worden verleend.

Een dubbele toestemming zou geen zin hebben, omdat de door het orgaan van de woon- of verblijfsplaats verleende verstrekkingen geschieden voor rekening van het bevoegde orgaan (dat ook de duur van de verstrekkingen bepaalt). Daar waar het financiële aspect voor het orgaan van de woon- of verblijfplaats geen rol meer speelt, is een tweede toestemming overbodig en moet het orgaan van de woon- of verblijfplaats de behandeling geven. In dat geval zal het natuurlijk gelijke criteria moeten toepassen voor uit een andere Lid-Staat komende werknemers en hun gezinsleden als voor de bij het orgaan aangesloten werknemers (bij voorbeeld criteria van urgentie of anciënniteit van de aanvragen tot behandeling).

Op grond van deze opmerkingen stelt de Commissie het Hof voor, de gestelde vragen te beantwoorden als volgt:

„1. Artikel 22 van verordening nr. 1408/71 is van toepassing op actieve werknemers en hun gezinsleden. De positie van werklozen, aanvragers van een pensioen of rente en pensioen- of rentetrekkers alsmede hun gezinsleden wordt geregeld door de overeenkomstige bepalingen van de afdelingen 3, 4 en 5 van titel III.

2. De in artikel 22, lid 1, sub c, bedoelde toestemming om zich naar het grondgebied van een andere Lid-Staat te begeven, ten einde aldaar een behandeling te ondergaan, kan alleen worden geweigerd indien deze behandeling niet passend is voor de gezondheidstoestand van de betrokken persoon, indien de behandeling kan worden gegeven op het grondgebied van de Lid-Staat waar deze woont, of indien de behandeling ernstig in strijd is met de morele opvattingen welke heersen in de Lid-Staat waar hij woont.

3. De in artikel 22, lid 1, sub c, bedoelde toestemming dient ook te worden gegeven indien het gaat om verstrekkingen welke door het orgaan van de woon- of verblijfplaats niet verplicht dienen te worden gegeven".

III — Mondelinge behandeling

Ter terechtzitting van 15 maart 1979 hebben de regering van het Verenigd Koninkrijk, ten deze vertegenwoordigd door H. Knorpel, Solicitor to the Department of Health and Social Security, en de Commissie van de Europese Gemeenschappen, ten deze vertegenwoordigd door haar juridisch adviseur H. Bronkhorst als gemachtigde, mondelinge opmerkingen gemaakt.

De advocaat-generaal heeft ter terechtzitting van 3 mei 1979 conclusie genomen.

In rechte

1 Bij bevel van 18 juli 1978, aan het Hof toegezonden bij brief van zijn fungerend voorzitter van 8 september 1978, ingekomen ter griffie op 11 september daaropvolgend, heeft de Centrale Raad van Beroep krachtens artikel 177 EEG-Verdrag vragen gesteld over de uitlegging van verordening nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de sociale zekerheidsregelingen op loontrekkenden en hun gezinnen, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen (PB L 149 van 1971, blz. 2). Deze vragen zijn opgeworpen in het kader van een geschil waarin diezelfde nationale rechterlijke instantie zich bij brief van haar voorzitter, ingekomen ter griffie op 30 september 1977, reeds eerder met vragen over de uitlegging van genoemde verordening tot het Hof had gewend.

2 Nadat het Hof die vragen had beantwoord in zijn arrest van 16 maart 1978 (zaak 117/77, Jurispr. 1978, blz. 825), meende de nationale rechter dat niet alle rechtsvragen die het hoofdgeding opwierp, geacht konden worden daarmee te zijn opgelost. Bij de hervatting van het hoofdgeding heeft de nationale rechter inzonderheid erop gewezen dat de beslissing van het geschil, voor wat verordening nr. 1408/71 betreft, nog afhing van de beantwoording van de volgende vragen:

„a) Is het begrip werknemer in artikel 22 van verordening nr. 1408/71 in zoverre enger dan het begrip werknemer in de zin van artikel 1, sub a,

van de verordening, dat artikel 22 slechts betrekking heeft op de actieve werknemers, zodat ten aanzien van degenen die, niet of niet meer actief zijnde, recht hebben op een uitkering wegens invaliditeit, verschuldigd krachtens de wettelijke regeling van een Lid-Staat, en die krachtens de wetgeving van die Lid-Staat waarop de verordening van toepassing is ter zake van geneeskundige verzorging en bijzondere ziektekosten recht hebben op verstrekkingen, slechts het bepaalde in artikel 31 van toepassing is?

b) Strekt de in artikel 22, lid 2, tweede alinea, van verordening nr. 1408/71 bedoelde verplichting om de krachtens het eerste lid, sub c, van vermeld artikel 22 vereiste toestemming te verlenen zich zover uit, dat deze toestemming door het bevoegde orgaan niet kan worden geweigerd op grond van de omstandigheid dat de bedoelde behandeling welbewust niet in het verstrekkingenpakket van de wettelijke regeling op het gebied van ziekte en moederschap die door dat orgaan wordt toegepast is opgenomen, bij voorbeeld uit medische, medisch-ethische of financiële overwegingen dan wel omdat de aard van de bedoelde behandeling in de Lid-Staat waar het bevoegde orgaan is gevestigd, in zijn algemeenheid niet positief wordt gewaardeerd of omdat de behandeling niet geacht wordt tot het gebied van de gezondheidszorg te behoren en ook welbewust niet krachtens een andere wettelijke regeling van die Lid-Staat waarop de verordening van toepassing is, wordt gegeven?

c) Hebben de woorden ‚verstrekkingen welke voor rekening van het bevoegde orgaan door het orgaan van de woon- of verblijfplaats worden verleend' in artikel 22, lid 1, sub c-i, ook reeds zonder meer betrekking op het geval waarin het orgaan van de Lid-Staat waarheen betrokkene zich voor het ondergaan van een behandeling wenst te begeven, wel bevoegd is die behandeling als verstrekking te verlenen, maar normaliter niet verplicht is van deze bevoegdheid gebruik te maken, dan wel moet het bevoegde orgaan in een dergelijke situatie, alvorens de gevraagde toestemming te verlenen, nagaan of het orgaan van de Lid-Staat waarheen betrokkene zich voor het ondergaan van de behandeling wenst te begeven, deze behandeling als verstrekking aan betrokkene zou verlenen indien deze ingevolge de door dit orgaan uitgevoerde wettelijke regeling verzekerd was?"

3 Met zijn eerste vraag wil de nationale rechter in hoofdzaak vernemen of de bepalingen van artikel 22 van verordening nr. 1408/71, waarin het recht van de „werknemer" op verstrekkingen in natura wordt geregeld, ook toepasselijk zijn op de rechthebbende op een pensioen of rente „die niet of niet meer actief is" en die het bevoegde orgaan toestemming vraagt om zich naar een

andere Lid-Staat te begeven dan die waarin hij woont, ten einde aldaar een voor zijn gezondheidstoestand passende behandeling te ondergaan.

4 In artikel 1, sub a, van verordening nr. 1408/71 wordt het begrip „werknemer" omschreven als ieder die verplicht of vrijwillig is verzekerd bij een van de in de alinea's i, ii en iii van die bepaling bedoelde stelsels van sociale zekerheid. Deze omschrijving, gegeven „voor de toepassing van deze verordening", heeft een algemene strekking en omvat mitsdien ieder die, al dan niet beroepswerkzaamheden verrichtend, de hoedanigheid bezit van verzekerde krachtens de sociale zekerheidswetgeving van één of meer Lid-Staten. Daaruit volgt dat degenen die recht hebben op een pensioen of een rente, verschuldigd krachtens de wettelijke regeling van één of meer Lid-Staten, zelfs indien zij geen beroepswerkzaamheden verrichten, wegens hun aansluiting bij een stelsel van sociale zekerheid vallen onder de bepalingen van de verordening inzake „werknemers", tenzij voor hen bijzondere bepalingen gelden.

5 Verordening nr. 1408/71 geeft in de artikelen 27 tot en met 33 van titel III, hoofdstuk I, afdeling 5, bijzondere bepalingen betreffende „pensioen- of rentetrekkers en hun gezinsleden". Deze bepalingen zijn krachtens artikel 34 uitsluitend van toepassing op de pensioen- of rentetrekkers die, onafhankelijk van het verrichten van beroepswerkzaamheden, recht hebben op verstrekkingen in natura; hieronder vallen dus de inactieve pensioen- of rentetrekkers.

6 Die bepalingen bevatten in artikel 31 een regeling van het recht van bedoelde verzekerden op verstrekkingen in natura, wanneer die noodzakelijk worden gedurende een verblijf in een andere Lid-Staat dan die waarin zij wonen. Daarentegen is het recht op verstrekkingen in natura van een in een Lid-Staat woonachtige verzekerde die het bevoegde orgaan toestemming vraagt om zich naar het grondgebied van een andere Lid-Staat te begeven ten einde aldaar een voor zijn gezondheidstoestand passende behandeling te ondergaan, geregeld in artikel 22, lid 1, sub c, van hetzelfde hoofdstuk.

7 Als verordening nr. 1408/71 in deze laatste bepaling van „werknemer" spreekt, is dat niet om het toepassingsgebied ervan te beperken tot de actieve werknemers in tegenstelling tot de inactieve werknemers; dezelfde term

wordt immers gebezigd in de artikelen 25 en 26 van hetzelfde hoofdstuk, die respectievelijk de „werklozen" en de „aanvragers van een pensioen of rente" betreffen.

8 Op de eerste vraag moet mitsdien worden geantwoord dat in het geval van een pensioen- of rentetrekker die recht heeft op verstrekkingen in natura krachtens de wetgeving van een Lid-Staat en die geen beroepswerkzaamheden verricht, het recht om van het bevoegde orgaan toestemming te krijgen om zich naar een andere Lid-Staat te begeven teneinde aldaar een voor zijn gezondheidstoestand passende behandeling te ondergaan, wordt beheerst door de bepalingen van artikel 22, lid 1, sub c, en lid 2 van verordening nr. 1408/71.

9 Wat de tweede vraag betreft, heeft het Hof in zijn arrest van 16 maart 1978 in de eerder genoemde zaak 117/77 voor recht verklaard dat „de in artikel 22, lid 2, tweede alinea, bedoelde verplichting om de krachtens lid 1, sub c, vereiste toestemming te verlenen, zich zowel uitstrekt tot het geval waarin de in een andere Lid-Staat gegeven behandeling doeltreffender is dan de behandeling waarvoor de betrokkene in aanmerking komt in de Lid-Staat waarin hij woont, als tot het geval waarin de betrokken behandeling niet op het grondgebied van deze laatste Staat kan worden gegeven".

10 In rechtsoverweging 15 van dat arrest wordt bovendien gesteld dat de verstrekkingen met het oog waarop toestemming is verleend om zich naar een andere Lid-Staat te begeven, „zich uitstrekken tot alle behandelingen welke een doeltreffende therapie kunnen waarborgen van de ziekte of aandoening waaraan de betrokkene lijdt", en in rechtsoverweging 16 wordt hieruit afgeleid „dat het onder deze omstandigheden van geen belang is of de verstrekking die de werknemer nodig heeft, kan worden verleend op het grondgebied van de Lid-Staat waarin hij woont, daar het enkele feit dat deze verstrekking overeenkomt met een voor de gezondheidstoestand van de betrokkene passender behandeling, beslissend is voor de verlening van de in genoemd lid 1, sub c, bedoelde toestemming". Door de beslissingsbevoegdheid van het bevoegde orgaan op dit gebied te beperken, erkent het arrest in rechtsoverweging 17 impliciet dat het aan dit orgaan staat om objectief de medische gronden voor het verlenen of het weigeren van de krachtens artikel 22, lid 1, sub c, vereiste toestemming te toetsen, met name gelet op de gezondheidstoestand van de betrokkene, de ernst van zijn ziekte of aandoening en de doeltreffendheid van de gewenste behandeling.

11 Zodra het bevoegde orgaan die toetsing heeft volvoerd en erkent dat de gewenste behandeling een doeltreffende therapie vormt voor de ziekte of aandoening waaraan de betrokkene lijdt, is zijn beslissingsbevoegdheid derhalve gebonden door de hem op duidelijke en ondubbelzinnige wijze in artikel 22, lid 2, tweede alinea, van de verordening opgelegde verplichting om de ingevolge lid 1, sub c, van dat artikel vereiste toestemming niet te weigeren.

12 Zowel blijkens de bepalingen als blijkens de doelstellingen van artikel 22 der verordening dienen de medische vereisten een doorslaggevende rol te spelen bij de beslissing van het bevoegde orgaan om de bedoelde toestemming te verlenen of te weigeren; in lid 2, tweede alinea, van dat artikel wordt immers in het algemeen en zonder voorbehoud bepaald dat de toestemming niet mag worden geweigerd „wanneer de desbetreffende behandeling niet op het grondgebied van de Lid-Staat, waarop hij woont, aan de betrokkene kan worden gegeven".

13 Op de tweede vraag moet derhalve worden geantwoord dat, zodra het bevoegde orgaan erkent dat de gewenste behandeling een noodzakelijke en doeltreffende therapie vormt voor de ziekte of aandoening waaraan de betrokkene lijdt, aan de voorwaarden voor toepassing van artikel 22, lid 2, tweede alinea, van verordening nr. 1408/71 is voldaan en dat het bevoegde orgaan de in die bepaling bedoelde en ingevolge lid 1, sub c, van hetzelfde artikel vereiste toestemming dan niet mag weigeren.

14 Wat ten slotte de derde vraag betreft, staat vast — zoals het Hof heeft vastgesteld in zijn voornoemd arrest van 16 maart 1978 in zaak 117/77 — dat krachtens de bepalingen van de artikelen 93, lid 1, en 96 van verordening nr. 574/72 van de Raad van 21 maart 1972 tot vaststelling van de wijze van toepassing van verordening nr. 1408/71 (PB L 74 van 1972, blz. 1), het bedrag van de krachtens artikel 22 van verordening nr. 1408/71 verleende verstrekkingen" door het bevoegde orgaan aan het orgaan dat genoemde verstrekkingen heeft verleend, [wordt] vergoed, zoals dit bedrag uit de boekhouding van laatstgenoemd orgaan blijkt", en dat die vergoeding bovendien „volledig" is.

15 Aangezien de bedoelde behandeling voor rekening komt van het bevoegde orgaan dat de toestemming heeft verleend, volgt daaruit dat het orgaan van

de Lid-Staat waarheen de betrokkene zich ter behandeling begeeft, op vertoon van een dergelijke toestemming verplicht is die behandeling te verstrekken, ook indien het krachtens de wettelijke regeling die het toepast, niet daartoe verplicht, doch slechts bevoegd is.

16 Op de derde vraag moet mitsdien worden geantwoord dat de woorden „verstrekkingen welke voor rekening van het bevoegde orgaan door het orgaan van de woon- of verblijfplaats worden verleend" in artikel 22, lid 1, sub c-i, van verordening nr. 1408/71 betrekking hebben op elke verstrekking die het orgaan van de Lid-Staat waarheen betrokkene zich begeeft na de in lid 1, sub c, van dat artikel bedoelde toestemming te hebben verkregen, kan verlenen, ook indien het krachtens de wettelijke regeling die het toepast, daartoe niet verplicht is.

Kosten

17 De kosten door de Commissie, de regering van het Verenigd Koninkrijk, de Belgische en de Nederlandse regering wegens indiening hunner opmerkingen bij het Hof gemaakt, kunnen niet voor vergoeding in aanmerking komen. Ten aanzien van de partijen in het hoofdgeding is de procedure als een aldaar gerezen incident te beschouwen, zodat de nationale rechterlijke instantie over de kosten heeft te beslissen.

HET HOF VAN JUSTITIE,

uitspraak doende op de vragen bij bevel van 18 juli 1978 door de Centrale Raad van Beroep gesteld en aan het Hof toegezonden bij brief van zijn fungerend voorzitter van 8 september 1978, verklaart voor recht:

1. **In het geval van een pensioen- of rentetrekker die recht heeft op verstrekkingen in natura krachtens de wetgeving van een Lid-Staat en geen beroepswerkzaamheden verricht, wordt het recht om van het bevoegde orgaan toestemming te krijgen om zich naar een andere Lid-Staat te begeven ten einde aldaar een voor zijn gezondheidstoestand**

passende behandeling te ondergaan, beheerst door de bepalingen van artikel 22, lid 1, sub c, en lid 2, van verordening nr. 1408/71.

2. Zodra het orgaan erkent dat de gewenste behandeling een noodzakelijke en doeltreffende therapie vormt voor de ziekte of aandoening waaraan de betrokkene lijdt, is aan de voorwaarden voor toepassing van artikel 22, lid 2, tweede alinea, van verordening nr. 1408/71 voldaan. Het bevoegde orgaan mag dan de in die bepaling bedoelde en ingevolge lid 1, sub c, van hetzelfde artikel vereiste toestemming niet weigeren.

3. De woorden „verstrekkingen welke voor rekening van het bevoegde orgaan door het orgaan van de woon- of verblijfplaats worden verleend" en artikel 22, lid 1, sub c-i, van verordening nr. 1408/71 hebben betrekking op elke verstrekking die het orgaan van de Lid-Staat waarheen betrokkene zich begeeft na de in lid 1, sub c, van dat artikel bedoelde toestemming te hebben verkregen, kan verlenen, ook indien het krachtens de wettelijke regeling die het toepast, daartoe niet verplicht is.

Mertens de Wilmars Mackenzie Stuart Pescatore

Sørensen O'Keeffe Bosco Touffait

Uitgesproken ter openbare terechtzitting te Luxemburg op eenendertig mei negentienhonderdnegenenzeventig.

De griffier

A. Van Houtte

De waarnemend president

J. Mertens de Wilmars

president van de Eerste Kamer